

2020
International Booker
Prize

Vakaro
ROMANAS
nejauka

MARIEKE LUCAS RIJNEVELD

baltos lankos

Marieke Lucas Rijneveld

Vakaro nejauka

romanas

Iš olandų kalbos vertė Aušra Gudavičiūtė

baltos lankos

Man buvo dešimt metų ir aš nebensirengdavau jopės. Tąryt motina mus vieną po kito nuo šalčio ištepė karvių tešmenų tepalu iš geltonos skardinės „Bogena“, šiaip jau skirtu pieninių karvių speniams apsaugoti nuo įtrūkių, sukietėjimų ir į žiedinius kopūstus panašių gumbelių. Skardinės dangtelis buvo toks riebaluotas, kad jį galėjai atsukti tik suėmęs virtuviniu rankšluostėliu; tepalas atsidavė ištroškintu karvės tešmeniu, kartais supjaustomu dideliais gabalais, apibarstomu druska ir pipirais, laukiančiu mūsų ant viryklės, troškintuve su sultiniu, – juo aš baisėdavausi, lygiai kaip ir šiuo dvokiančiu tepalu man ant odos. Ir vis tiek motina suleido storus pirštus mums į veidus kaip į sūrį, kurį apčiupinėdavo ir plekšnodavo tikrindama, ar bręsta luobas. Mūsų išblyškę veidai spingsojo apšviesti virtuvės elektros lemputės, aplipusios mūsų kakučiais. Jau seniausiai turėjom įsigyti šviestuvą, gražų, su gėlėmis, bet jeigu tik kaime kokį nusižiūrėdavom, motina norėdavo dar paieškoti. Taip darė jau trejetą metų. Tąryt, likus dviem dienoms iki Kalėdų, stipriai pajutau jos riebaluotus nykščius savo akiduobėse ir net išsigandau, kad ji smarkiau spustelės ir mano akys kaip stiklo rutuliukai nuriedės vidun. Kad ji pasakys: „Štai kas būna, kai nuolatos kažkur klydinėji ir niekad ramiai nenulaikai žvilgsnio, kad nesielgi kaip geras tikintysis, pakėlęs žvilgsnį į

Dievą, tartum bet kurią akimirką galėtų atsiverti dangus.“ Bet šičia dangus atsiverdavo tik per pūgą, o į ją spoksoti kaip kvaili nėra ko.

Pusryčių stalo viduryje stovėjo nendrinė duonos pintinė, o jona buvo įtiesta servetėlė su Kalėdų angelėliais. Jie nuogutėliai laikė trimitą arba amalo šakelę, uždengdami savo pypukus; netgi laikydama servetėlę priešais lemputės šviesą neįstengiau įžiūrėti, kaip atrodo angelėlio pypukas, o juk buvau susilažinusi iš susukto sumuštinio dešros griežinėlio. Ant popierinių servetėlių motina buvo dailiai išdėlijusi duoną: baltą, viso grūdo su aguonomis, kalėdinį pyragą su razinomis. Virš traškios pyrago nugaros ji per sietelį tiksliai kiek reikia užbarstė cukraus pudros tarsi pirmojo lengvo sniego, šįryt kritusio pievoje Groningeno baltagalvėms karvėms ant nugarų, kol suginėme jas vidun. Duonos maišelio spaustukas patikimai gulėjo ant džiovusių dėžutės, kad nepamestume, kadangi mazgeliu rišamas duonos maišelis motinai atrodė vargas reginys.

– Pirmiau ką nors rimto, tik paskui saldaus, – kaip visuomet, priminė ji.

Tokia taisyklė; taip darydami mes tapsime dideli ir stiprūs, tokie dideli kaip milžinas Galijotas ir tokie stiprūs kaip Samsonas iš Biblijos. Be to, kuo būtinausiai privalėdavome išgerti po didelę stiklinę šviežio pieno, dažniausiai jau prieš kelias valandas išleisto iš cisternos ir drungno, ant jo kartais dar matydavosi gelsvas grietinėlės sluoksnelis, prilimpantis prie gomurio, jeigu per lėtai geri. Geriausia tą pieno stiklinę išskliukinti užsimerkus, tačiau motina tai vadindavo nepagarbiu elgesiu, nors Biblijoje nieko neparašyta apie greitą arba lėtą pieno gėrimą, apie leidimą arba neleidimą valgyti karvės kūno.

Iš pintinėlės paėmiau baltos duonos riekę ir pasidėjau į lėkš-
tę, apsuksdama žemyn taip, kad atrodytų visai kaip balkšvas
mažylio užpakaliukas, ypač jeigu pusę ištepi šokoladiniu kre-
mu, – man su broliais tai jau kuris laikas atrodė juokinga, jie
vis sakydavo: „Tai ir vėl skaniai laižysi dupcę pupcę.“ Tik va,
pirmiau reikia suvalgyti ką nors rimto, kol bus galima šokola-
dinio kremo.

– Jeigu auksines žuvelės per ilgai laikysi tamsiam kamba-
ry, jos ims blykšti ir taps baltos, – sušnabždėjau Matisui ir ap-
dėliočiau savo duoną šešiais griežinėliais virtos dešros, iki kraš-
tų uždengdama riekę.

Turi šešias karves, dvi buvo suvalgytos. Kiek karvių liko?
Mokytojo balsą savo galvoje girdėdavau kad ir ką valgydama.
Kodėl tie kvaili aritmetiniai uždaviniai susiję su valgiu – obuo-
liais, tortais, picos gabalėliais ir sausainiukais, – aš nežinojau,
tačiau jau buvau netekusi vilties, jog kada nors išmoksiu skai-
čiuoti, jog kada nors mano sąsiuvinis liks sniego baltumo, be
jokio raudono brūkšnio. Juk ištisus metus sugaišau mokyda-
masi pažinti laikrodį – tėvas valandų valandas sėdėdavo su
manimi prie virtuvės stalo, rodydamas iš mokyklos gautą mo-
komąjį laikrodį, kartais iš nevilties trenkdavo jį į grindis, nuo
to iššokdavo žadintuvo mechanizmas ir tas niekam tikęs daik-
tas pasileisdavo nesustabdomai čirkšti – ir vis tiek rodyklės
dar ne kartą man prieš akis imdavo rangytis sliekais, kuriuos
mes už karvių tvarto iškapstydavome šakėmis eidami žvejoti.
Jeigu slieką sučiumpi nykščiu ir smiliumi, tas ima rangytis į vi-
sas puses, ir tik tada, kai jam baksteli, kurį laiką nurimsta, tį-
so delne ir panėšėja į tuos saldžius braškinius kirminus iš Van
Leikų saldainių parduotuvės.

– Prie kitų žmonių negalima šnibždėtis, – pasakė mano sesutė Hana, sėdėdama prie valgomojo stalo priešais mane šalia Obės.

Būdama nepatenkinta, ji kraipydavo lūpas kairėn ir dešinėn.

– Kai kurie žodžiai dar per dideli tavo mažoms ausytėms, tiesiog dar pro jas netelpa, – atsakiau pilna burna.

Obė nuobodžiaudamas pamakalavo pirštu pieno stiklinėje, iškėlė viršun greimą ir vikriai nuvalė pirštą į staltiesę. Greimas prilipo kaip balzganas snarglys. Buvo bjauru pažiūrėti ir aš žinojau, kad galbūt rytoj staltiesės vieta su apdžiūvusiu pieno greimu atsisuks mano pusėn. Tada aš nesutiksiu dėti savo lėkštės ant stalo. Mes visi žinojome, kad servetėlės čia guli tik stalui papuošti ir kad motina po pusryčių jas vėl ranka išlyginusi padės atgal į virtuvės stalčių, mat jos neskirtos mūsų purviniems pirštams ir burnoms. Man irgi atrodė gaila servetėlių angelėlius sugniaužti kumštyje lyg kokius uodus, kad net perlūžtų jų sparneliai, arba baltus angeliškus jų plaukus sutepinti braškių uogiene.

– Kadangi aš atrodau šitoks išblyškėlis, man kaip tik ir reikia į lauką, – sušnibždėjo Matisas.

Nusijuokė ir ypač susikaupęs įbedė savo peilį į baltojo šokolado sluoksnį indelyje „Duo Penotti“, stengdamasis nepakabinti rudojo. Tik per atostogas gaudavome „Duo Penotti“. Jau dienų dienas laukėme šio šokoladinio kremo ir dabar, prasidėjus Kalėdų atostogoms, pagaliau sulaukėme; gražiausias momentas – kai motina nuplėšia popierinį apsauginį dangtelį, nuo kraštų pašalina klijų likučius ir atidengia mums rudas ir baltas dėmes tarsi vienintelį tokį ką tik gimusio veršiuko kailio raštą. Kas tą savaitę būdavo gavęs geriausius pažymius,

galėdavo pirmas pakabinti iš indelio; aš eilėje visuomet atsidurdavau paskutinė.

Kraipiausi savo kėdėje tai vienon, tai kiton pusėn. Užvis mieliausiai būčiau visus sulaikiusi viduje, kaip virtos dešros griežinėlius išdėliojusi po visą ūkį. Mūsų klasės mokytojas per baigiamąją savaitės pamoką apie Pietų ašigalį ne be reikalo paminėjo, kad kai kurie pingvinai išeina žvejoti ir niekada nebe-grįžta. Ir nors mes gyvename ne Pietų ašigalyje, bet čia šalta. Taip šalta, kad ežeras plyti užšalęs, o karvių girdyklose vanduo sustingęs į ledą.

Prie mūsų pusryčių lėkščių kiekvienam buvo padėta po du šaldymo maišelius. Pakėliau vieną aukštyr ir klausiamai pažvelgiau į motiną.

– Užsimausi ant puskojinių, – pasakė ji nusišypsodama, ir jos skruostuose tarsi daržovių troškinyje atsirado mėsos padažo duobutės, – tada neišeis šiluma ir nesušlapsi kojų.

Dabar ji ruošė pusryčius tėvui, vis dar padedančiam karvei veršiuotis, – atpjovusi sviesto nykščiu ir smiliumi nubraukdavo jį taip, kad liktų jai ant pirštų galų, o tada nuo pirštų nuimdavo bukąja peilio ašmenų dalimi. Tėvas dabar tikriausiai sėdi prie karvės ant melžėjo taburetės, kad išmelžtų krekenas, o jam virš nugaros kyla garų debesėliai. Iškvėpavimo oro ir cigarečių dūmų. Pastebėjau, kad prie jo lėkštės nepadėta šaldymo maišelių, – tikriausiai kojos per didelės, ypač kairė, kiek suluošinta per nelaimingą atsitikimą su kombainu, kai jam buvo maždaug dvidešimt. Greta motinos ant stalo guli sidabro spalvos sūrio gremžtukas, kurį pasitelkusi ji vertina taryt pagamintų sūrių skonį. Prieš kurį nors prapjaudama, pirmiau per ploną plastiko sluoksnį praduria gremžtuku sūrio vidurį, apsuka du ratukus ir tada lėtai ištraukia. Ir taip

pat, kaip bažnyčioje per Šventąją Vakarienę valgydama baltą duoną, susimąsčiusi ir dievobaiminga, ji suragauja gabaliuką sūrio su kuminais, lėtai ir mįslingai. Obė kartą pajuokavo, kad Jėzaus kūnas taip pat iš sūrio, todėl mums per dieną galima susitepti tik po du sumuštinius su sūriu, nes kitaip Jis per greit išsibaigs.

Motinai atkalbėjus rytmetinę maldą ir padėkojus Dievui „už kuklų ir už pilną stalą – tūlas valgo bėdžiaus duoną, o Tu mus pamaitinai lig valiai“, Matisas atitraukė atgal kėdę, užsikabino ant sprando savo juodąsias greitojo čiuožimo pačiūžas ir į jopės kišenę įsikišo kalėdinius atvirukus, kuriuos motinos lieptas turės įmesti keliems pažįstamiems į pašto dėžutes. Ketino anksčiau nukulniuoti prie ežero, kur su keliais draugais dalyvaus polderių ture. Tai trisdešimties kilometrų ilgio maršrutas, kurio laimėtojas gauna sumuštinį su karvės tešmeniu bei garstyčiomis ir auksinį medalį su metų įrašu – 2000-ieji. Panūdaui užmauti šaldymo maišelį broliui ant galvos, kad jam ilgai būtų šilta, užtraukti jam apie kaklą čežančio maišelio kraštus. Jis pakedeno man plaukus, aš tuojuo pat juos vėl susiglosčiau, nuo mano pižaminių marškinėlių jis nubraukė keletą trupinių. Matisas visada skirdavo plaukus per vidurį ir žele susitepdavo priekines sruogas, jos panėšėjo į dvi sviesto ant lėkštelės garbanėles, motinos visada išraitomas Kalėdų dienomis, nes sviestas tiesiai iš sviestmušės jai neatrodo šventiška – tai tik eilinėms dienoms. O Jėzaus gimtadienis nėra eilinė diena. Net jeigu kasmet kartojasi, kadangi jis kasmet vis iš naujo miršta už mūsų nuodėmes; tai man regėjosi keista ir apie tai aš dažnai galvodavau: juk tas vargšas vyras jau seniai numirė, gal jie pamiršo. Verčiau jau apie tai nieko neprasitariti, nes nebebus sausaininių vainikėlių su pabarstukais, niekas

nebepasakos kalėdinės istorijos apie Tris Karalius bei Rytuose patekėjusią žvaigždę.

Matisas nuėjo į koridorių priešais veidrodį pasitikrinti sruogų. Nors jos vis tiek tokiame šaltyje sušals į ragą ir nukars jam ant kaktos.

– Galima su tavim? – paklausiau.

Tėvas buvo nuo aukšto atnešęs mano fryziškąsias ledžingas* ir odiniais raiščiais apvyniojęs apie mano batus. Jau kelias dienas vaikštinėjau po ūkį su pačiūžomis, rankas laikydama už nugaros ir ant geležčių užsidėjusi apsaugas, kad ant kiliminės dangos neliktų per daug brūkšnių ir motinai netektų plokščiuoju dulkių siurblio antgaliu nuo grindų naikinti mano troškimo dalyvauti ture. Mano blauzdos tvirtos. Dabar jau pakankamai treniravausi, kad galėčiau be pagalbinės kėdutės lipti ant ledo.

– Ne, negalima, – atsakė Matisas. O tada tyliau, kad tik aš išgirsčiau: – Nes mes čiuošim į kitą pusę.

– Aš irgi noriu į kitą pusę, – sušnabždėjau.

– Kai paūgėsi, tada ir tave pasiimsiu.

Jis užsimovė vilnonę kepurę ir nusišypsojo, aš dar spėjau pamatyti zigzaginį jo kabių su mėlynomis gumelėmis raštą.

– Prieš sutemstant būsiu namie! – šūktelėjo motinai.

Tarpduryje dar atsisuko ir man pamojavo – tą sceną vėliau vis kartosiu mintyse, kol jo ranka nebepakils, o aš imsiu dvejoti, ar mudu apskritai atsisveikinome.

* Senovinės medinės pačiūžos su geležtėmis, tvirtinamos prie batų padų, pramoniniu būdu nebegaminamos. Šiuo metu gaminami plastikiniai jų atitikmenys (čia ir toliau – vert. past.).